

Michael Tchernoff-Horovitz

ISTORII CONTROVERSATE

Ucraina și Rusia, iubire și ură

Docu-drame și mituri istorice,
însoțite de consemnări din presă și din arhive

Versiune în limba română: **Prof. Florin Ștefănescu**
Documentare suplimentară, bibliografie selectivă și
analiza comparativă a surselor: **Lucia Boian**

SUMAR

DE LA CNEAZUL OLEG ȘI BOGDAN HMELNIȚKI LA HRUȘCIOV, BREJNEV SAU GORBACIOV – O ISTORIE CONTROVERSATĂ	7
CAZACII, ÎNTRE RUSIA MICĂ ȘI RUSIA MARE.....	18
O SERIE DE FORMAȚIUNI CU STATUT ISTORIC INCERT: RUTENIA, GALIȚIA, VOLÎNIA, LODOMERIA, DUCATUL DE BELZ, TRANSCARPATIA, REPUBLICA HUȚULĂ, BUCOVINA, BUGEACUL	39
SCURTA EPOPEE A INDEPENDENȚEI LA SFÂRȘITUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL	66
HOLODOMOR SAU FOAMETEA GENERALIZATĂ CA INSTRUMENT POLITIC AL LUI STALIN ÎN REPUBLICA SOVIETICĂ SOCIALISTĂ UCRAINEANĂ	73
DUBLUL STANDARD UCRAINEAN DIN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL: „TARAS BULBA” BOROVETS, STEPAN BANDERA, NAZIȘTII, SOVIETICII, POLONEZII.....	80
CEI DOI VLADIMIR – LENIN VS. PUTIN... ȘI TENTAȚIA NATO.....	183

De la Cneazul Oleg și Bogdan Hmelnițki la Hrușcirov, Brejnev sau Gorbaciov – o istorie controversată

Ucraina și Rusia au o istorie comună dar, totuși, atât de plină de contradicții și conflicte – limbile și culturile sunt asemănătoare, însă destul de diferite, iar istoria dovedește că nici Uniunea Sovietică nu a putut să le aducă la un numitor comun, ba chiar dimpotrivă! Asta chiar dacă mulți lideri ai URSS – Hrușcirov, Brejnev, Cernenko sau Gorbaciov – erau ucraineni sau aveau legături foarte strânse cu Ucraina...

Rădăcinile conflictului dintre Rusia și Ucraina sunt adânci. În esență, Moscova nu acceptă independența Kievului.

Marele jurnalist Ryszard Kapuściński scria în 1991: „Viitorul Ucrainei se va desfășura în două direcții: relațiile cu Rusia și relațiile cu Europa, cu lumea. E nevoie de amândouă ca viitorul să fie favorabil“. Și pentru că Ucraina n-a reușit să se poziționeze față de sine, n-a reușit nici față de Rusia.

Tensiunile dintre Rusia și Ucraina au o istorie care ajunge până în Evul Mediu. Rădăcinile ambelor țări sunt comune, legate de civilizația slavă timpurie, și se regăsesc în așa-numita Rusie Kieveană, motiv pentru care Vladimir Putin se referă deseori la „un singur popor“. În realitate, drumurile celor două națiuni au fost secole la rând separate și s-au dezvoltat două limbi și două culturi – înrudite și totuși atât de diferite. În vreme ce Rusia a evoluat politic până ce a ajuns un imperiu, Ucraina nu a reușit să pună bazele unui stat propriu și stabil. În secolul al XVII-lea, mari zone din actuala Ucraină deveneau parte a Imperiului

Țarist. După dezintegrarea acestui conglomerat politico-statal, în 1917, Ucraina a devenit pentru scurt timp independentă, până când Rusia Sovietică a recucerit-o cu arma în mână, Lenin trasându-i granițele în interiorul noului stat bolșevic și acordându-i o autonomie relativă, mai ales la nivel cultural, proces întrerupt însă apoi cu brutalitate de Stalin, după 1930, când represiunea a căpătat forme tipice unui genocid, după opinia multor istorici.

De-a lungul istoriei moderne, teritoriul ucrainean nu a funcționat ca un model statal de sine stătător, ci a fost condus și împărțit între mai multe state, printre care Marele Ducat al Lituaniei, Regatul Poloniei, Imperiul Habsburgic sau Rusia Țaristă. Abia la sfârșitul Primului Război Mondial, Ucraina a experimentat ceea ce înseamnă să fie un stat independent pentru o scurtă perioadă de timp, înainte de-a deveni parte din Uniunea Sovietică, metamorfoza bolșevică a vechiului Imperiu Țarist.

Istoricii sovietici au descris adesea Rusia Kieveană dreptul „leagănul comun al Rusiei, Ucrainei și Belarusului“. În anul 882, armata condusă de către Oleg din Novgorod, un prinț cu origini scandinave, a ocupat orașele Smolensk și Kiev, moment în care Oleg a decis ca cel de-al doilea oraș să devină capitala țării datorită poziției sale strategice de pe râul Nipru. Mergând înapoi în timp, orașul Kiev a fost fondat în perioada în care zona traversată de cursul mijlociu al Niprului era parte a statului Khazar. Dar khazarii au pierdut Kievul în 882, orașul fiind cucerit de conducătorul vareg Oleg, care a pus bazele dinastiei Rurikide. În acea perioadă, teritoriul Ucrainei nu era omogen din punct de vedere etnic, fiind locuit de mai multe triburi slave (între care polanii, drevlianii, severianii, ulicii, tiverianii, croații albi și dulebeții).

Kievul era plasat la intersecția unor importante rute comerciale și a prosperat ca centru politico-economic al Rusiei Kieveane, care a devenit pentru o perioadă de timp, în secolul al XI-lea, cel mai întins stat din Europa. El era cunoscut și sub numele de Rutenia (denumirea latină pentru teritoriul slavofon). „Rutenia” a fost un termen folosit după invazia mongolă pentru desemnarea teritoriilor occidentale, desprinse din

Rusia Kieveană. Numele „Ukraina” apare pentru prima oară în cronicile secolului al XII-lea, iar pe hărțile politice ale estului Europei apare pentru prima oară în secolul al XV-lea. Originea acestui cuvânt este explicată de etimologi ca provenind dintr-un cuvânt slav vechi, care ar fi însemnat „teritoriu” sau „ținut de frontieră”.

În anul 1654 se petrece un eveniment de o mare însemnătate istorică, dar care a generat o controversă care nu s-a încheiat nici până astăzi. Hatmanul cazacilor zaporojeni, Bogdan Hmelnițki, unul dintre marii eroi ai istoriei Ucrainei, a încheiat o alianță strategică cu rușii, din dorința de a căuta un aliat puternic contra polonezilor. Așa a început îndelungata și complexa istorie a relațiilor dintre Rusia și Ucraina, iar cele două țări văd diferit acel tratat. Hmelnițki a cerut țarului să încorporeze statul cazacilor sub forma unui ducat autonom, sub protecția rușilor, și a jurat credință țarului rus. Momentul a rămas în istorie sub numele de Tratatul de la Pereiaslav (localitate aflată la 100 km sud de Kiev), dar textul original nu s-a păstrat și sunt multe interpretări ale aceluiași moment istoric. Un motiv esențial pentru care Hmelnițki a ales o alianță cu Rusia ține de faptul că rușii erau ortodocși, dar „este clar că elitele ruse și cele ucrainene nu se considerau înfrățite și nici membre ale aceluiași popor”. O dovadă a diferențelor este și faptul că cele două părți vorbeau limbi diferite și aveau nevoie de interpreți pentru a se înțelege la întâlnirile oficiale dintre conducătorii lor.

Un element important în dinamica acestor relații a fost reprezentat de cazaci. Primii cazaci erau nomazi, trăiau din ceea ce le oferea stepa din sudul Ucrainei și pescuiau, vâneau și jefuiau. După 1600, numărul cazacilor a crescut și forța lor militară a devenit cunoscută până departe în Europa de Vest. Cazacii deveniseră importanți în jocurile politice dintre poloni și otomani, dar și pentru puterile din centrul Europei. Rusia a profitat mai târziu de slăbiciunea statului polonez și Ucraina a devenit pentru Rusia o poartă către Europa. Cu ajutorul cazacilor, rușii au obținut victorii împotriva suedezilor și a otomanilor și tot cu ajutorul lor au eliminat hanatul tătăresc al Crimeei și au ajuns la Marea Neagră. Rusia

a încorporat treptat părți din statul cazacilor, iar la 1775 armata cazacilor zaporojeni din regiunea Niprului inferior a fost desființată după ce rușii au câștigat un război împotriva otomanilor. La 1783, Imperiul Rus anexează Crimeea, care va rămâne un motiv de discordie peste veacuri.

Guvernarea directă a țărilor a înlocuit treptat, de-a lungul a mai multor decenii, statutul de autonomie al Ucrainei. După împărțirile Poloniei din 1772, 1793 și 1795, Galiția a trecut sub administrația Austro-Ungariei, restul Ucrainei revenind Rusiei. Ca urmare a unui lung șir de războaie cu Imperiul Otoman, turcii și aliații lor tătari au fost alungați din sudul Ucrainei. În același timp, Ungaria a păstrat controlul asupra zonei Transcarpatia.

Intelectualii ucraineni au fost însuflețiți de vântul naționalist care bătea prin toată Europa, în care naționalitățile asuprite visau să se elibereze de sub dominația marilor imperii. Tradițiile și limba ucrainene au trecut printr-o perioadă de redescoperire și revigorare. Autoritățile ruse se temeau însă de posibilitățile apariției unor tendințe separatiste și au impus limite în calea dezvoltării culturii ucrainene, ajungând până la interzicerea studierii și folosirii limbii ucrainene. Unii dintre intelectuali ucraineni au devenit artiști de frunte ai Imperiului Rus. Printre cei mai cunoscuți se număra Nikolai Gogol, care este considerat unul dintre marii scriitori ruși.

Primul Război Mondial și seria de revoluții din Europa, printre acestea numărându-se Revoluția din Octombrie, au zguduit marile imperii europene. Între 1917 și 1918 au apărut mai multe republici ucrainene, care s-au bucurat pentru scurte perioade de timp de independență – Republica Populară Ucraineană, Republica Populară a Ucrainei Occidentale și câteva „republici roșii” ucrainene. Teritoriul Ucrainei a fost teatrul de luptă al armatelor Imperiilor German și Austro-Ungar, a Armatei Roșii bolșevice, a „albilor” lui Denikin, a celei poloneze și a anarhiștilor lui Nestor Mahno.

Încercările ucrainenilor de obținere și păstrare a independenței au fost zădărnice de o serie de evenimente. Primul a fost înfrângerea suferită

în timpul războiului cu Polonia. În 1920, liderul polonez Józef Piłsudski și cel ucrainean, Simon Petliura, au semnat tratatul de la Varșovia din 1920, prin care s-a încercat alungarea bolșevicilor din Ucraina în timpul „Operațiunii Kiev“. Nu numai că polonezii aliați cu ucrainenii nu au reușit să înfrângă Gărzile Roșii, dar Polonia s-a găsit în fața primejdiei dispariției de pe harta politică. În timpul noului conflict polono-sovietic, obiectivele lui Piłsudski s-au modificat radical, lucru consfințit de prevederile Tratatului de Pace de la Riga, semnat în martie 1921. Ca urmare a acestui tratat, teritoriile ucrainene de la vest de râul Zbruci au fost încorporate în a doua Republică Poloneză, iar restul a devenit parte a URSS-ului ca Republica Sovietică Socialistă Ucraineană.

Ideea națională ucraineană nu doar că a supraviețuit în perioada interbelică, dar s-a răspândit și întărit și în teritoriile din estul și sudul nou înființatei RSS Ucrainene, teritorii locuite de o populație mixtă din punct de vedere etnic. Cultura ucraineană s-a bucurat de o perioadă de renaștere datorată politicii permissive a bolșevicilor de până la jumătatea deceniului al patrulea. În această perioadă, a fost pus în aplicare un program impresionant de ucrainizare. Dezvoltarea rapidă a sistemului de învățământ în limba ucraineană a dus o creștere spectaculoasă a gradului de alfabetizare a ucrainenilor, în special în regiunile rurale. Odată cu acest proces a avut loc o masivă migrație a populației rurale spre orașe, care au suferit la rândul lor un proces profund de ucrainizare, atât din punct de vedere al compoziției etnice, cât și din punct de vedere cultural. A avut loc o adevărată explozie culturală, apărând noi edituri și publicații în limba ucraineană. Folosirea limbii ucrainene a fost încurajată la toate nivelurile, de la locul de muncă la guvernul de la Kiev, iar recrutarea cadrelor de conducere a fost o parte integrantă a „indigenizării“. Dacă, la începuturile existenței RSS Ucrainene, cea mai mare parte a aparatului de conducere de stat era compus din persoane rusofone, spre sfârșitul deceniului al treilea, peste jumătate dintre cadrele de conducere ale partidului erau ucrainenii. În ciuda campaniei sovietice antireligioase, a fost înființată Biserica Ortodoxă Națională Autocefală ucraineană. Bolșevicii

au considerat la începutul guvernării lor că biserica ucraineană este folosită în lupta împotriva monopolului Bisericii Ortodoxe Ruse, privity cu neîncredere de regim, ca instituție fundamentală a Imperiului Rus. Profitând de aceste circumstanțe, biserica ortodoxă ucrainenă a prosperat pentru o perioadă de timp, câștigând un mare număr de aderenți, în special în rândurile țărănimii ucrainene.

Schimbarea politicilor economice sovietice prin adoptarea ideii industrializării rapide a fost marcată de introducerea de către Stalin a primului plan cincinal. Industrializarea a adus transformări sociale și economice dramatice în societatea tradițională agricolă ucraineană. În timpul primului plan cincinal, producția industrială a Ucrainei a crescut de patru ori. Industrializarea a avut ca rezultat și o migrație masivă a țăranilor spre orașe. Procentul populației urbane a crescut în Ucraina de la 19% la 34%. Țăranii, care reprezentau din punct de vedere demografic coloana vertebrală a națiunii ucrainene, au plătit un preț mare în timpul industrializării socialiste. Pentru satisfacerea nevoii crescute de alimente și pentru finanțarea industrializării, Stalin a declanșat programul de colectivizare a agriculturii. Colectivizarea a afectat profund Ucraina, considerată „grânarul Uniunii Sovietice“. La sfârșitul celui de-al treilea deceniu și începutul celui de-al patrulea, statul a hotărât ca pământurile și animalele țăranilor să fie organizate în ferme agricole colective. Sovieticii au aplicat forțat politica de colectivizare începând cu anul 1929, folosind trupele regulate și poliția secretă pentru confiscarea terenurilor, animalelor și clădirilor necesare înființării noilor ferme colective. O bună parte a țăranilor ucraineni a opus rezistență politicilor guvernamentale în domeniul agricol, de exemplu prin sacrificarea animalelor destinate formării turmelor colective. Țăranii înstăriți au fost etichetați drept „culaci” (sau „chiaburi”), veritabili „inamici ai poporului“. Mai multe zeci de mii de țărani oponenți ai regimului au fost executați, iar aproximativ 100.000 de familii au fost deportate în Siberia și Kazahstan.

Colectivizarea forțată a avut un efect devastator asupra productivității agricole. În ciuda acestei realități, guvernul sovietic a crescut cu 44%

cotele obligatorii de producție ale Ucrainei, în ciuda faptului că era evident că acestea nu puteau fi îndeplinite. Legile sovietice prevedeau că țărani colectivști nu pot să-și primească produsele agricole cuvenite decât după achitarea cotelor către stat. Autoritățile au colectat în unele cazuri cantități atât de mari de cereale din hambarele fermelor colective, încât foametea a devenit un fenomen răspândit la nivel național – fenomen cunoscut ca „Holodomor“. Numărul exact de ucraineni uciși de foamete și în timpul represiunilor staliniste rămâne necunoscut până în zilele noastre. Arhivele KGB și lucrările recente ale istoricilor ruși apreciază la aproximativ șapte milioane numărul victimelor din această perioadă. Istoricii ucraineni au estimează că au existat în jur de nouă milioane de victime sau chiar mai mult. Acest fenomen a contribuit decisiv la clivajul istoric dintre ucraineni și ruși, aceștia din urmă fiind asimilați cu puterea sovietică opresivă.

Dincolo de aceste evoluții, rolul important căpătat de Ucraina – Republica Sovietică Socialistă Ucraineană – în cadrul Uniunii Sovietice a avut o influență majoră asupra elitelor locale. Numeroși lideri sovietici au fost originari din Ucraina, cei mai cunoscuți fiind Nikita Hrușciov și Leonid Brejnev. Dar și Konstantin Cernenko era ucrainean, chiar și Mihail Gorbaciov avea ascendență ucraineană pe linie maternă. De asemenea, numeroși sportivi, oameni de știință și artiști sovietici proveneau tot din Ucraina, un exemplu – între atâtea altele – fiind faimosul fotbalist Oleg Blohin de la echipa Dinamo Kiev.

În 1954, Crimeea, care până atunci fusese regiune a Republicii Sovietice Federative Socialiste Ruse (cea mai importantă componentă a Uniunii Sovietice), a fost transferată sub administrația Kievului. Economia Ucrainei sovietice a fost dominată de ramuri industriale precum extragerea cărbunelui, minereului de fier, metalurgiei, industria chimică sau producătoarele de energie electrică. Regiunile stepii cazacilor zaporojeni au fost transformate în zone puternic industrializate, iar acest proces a avut un impact puternic asupra mediului. Cursul vijelios al Niprului a fost regularizat prin intermediul unor ample lucrări

hidroenergetice. Producția celor mai moderne întreprinderi industriale ucrainene a fost însă subordonată nevoilor militare, iar producția bunurilor de larg consum a fost în cea mai mare parte neglijată, înregistrând niveluri inferioare față de țările din blocul răsăritean. Economia planificată în mod rigid a dus la apariția pieței negre și a corupției în domeniul comercializării bunurilor de larg consum.

Piatra tombală a dezastrului sovietic din Ucraina s-a petrecut spre finalul „epocii roșii“. Orașul Prîpeat a fost teatrul catastrofei atomice de la Cernobil din 26 aprilie 1986, când un reactor al centralei nucleare a explodat. Accidentul nuclear a contaminat o zonă întinsă din nordul Ucrainei și regiuni din Belarus, iar impactul emoțional a fost considerabil, dublat de efectele secundare ale norului radioactiv care s-a plimbat și a afectat zone din Europa și nu numai.

Pe 21 ianuarie 1990, peste 300.000 de ucraineni au organizat un lanț uman pentru rememorarea actului unirii din 1919 a Republicii Populare Ucrainene și a Republicii Populare a Ucrainei Occidentale. Ucraina și-a proclamat independența pe 24 august 1991, ca urmare a procesului de disoluție a Uniunii Sovietice și a devenit unul dintre membrii fondatori ai CSI – Comunitatea Statelor Independente, un soi de „Commonwealth” post-sovietic, care nu a rezistat în timp.

Cetățenii ucraineni au aprobat cu o majoritate copleșitoare referendumul cu privire la proclamarea independenței față de Uniunea Sovietică. URSS a încetat să mai existe din punct de vedere oficial pe 25 decembrie 1991, iar independența Ucrainei a fost recunoscută pe plan internațional. Dar lucrurile nu aveau cum să rămână așa, mai ales după re consolidarea sferelor de influențe rusești și apariția unui nou lider autoritar la Kremlin.

Mai ales că mozaicul uman și cultural pare a fi într-o continuă și imprevizibilă evoluție, influențată și de evenimentele care zguduie periodic acest construct statal, care nu mai are prea mult de a face nici cu Rusia Kieveană, nici cu hatmanatul cazacilor și nici cu Galiția, oscilând între Austria habsburgică și Uniunea Polono-Lituaniană.

Ucraina este o țară împărțită între vestul pro-european și estul mai apropiat economic și politic de Rusia. Cifrele legate de naționalitate și de limba maternă vorbită diferă mult de la vest la est, dar marea problemă este că cifrele sunt foarte vechi și nu există altele noi, credibile. Cel mai recent recensământ făcut în Ucraina este din 2001 și următorul nu va fi efectuat mai repede de 2023. Este o mare problemă că datele sunt atât de vechi, mai ales că, din cauza războiului din Donbas, peste două milioane de oameni și-au părăsit locuințele. Este nevoie disperată de un recensământ proaspăt, fiindcă ar putea ajuta și la o guvernare mai eficientă a unei țări care în 20 de ani a trecut prin două revoluții, a pierdut teritoriile și 14.000 de oameni au murit în 8 ani în conflictul din Donbas. Un recensământ ar ajuta Ucraina să afle și ce populație au părțile pe care le controlează din teritoriile estice Donețk și Luhansk, de unde sute de mii de oameni au plecat, fie în vestul Ucrainei, fie la est, în Rusia, mai ales că Rusia a dat sute de mii de pașapoarte etnicilor ruși.

Datele oficiale arată că 77% dintre locuitorii țării vecine se declară ucraineni, iar 17%, ruși. Ponderea celor care spuneau că sunt ruși era de 22% când țara a devenit independentă. Dintre toate regiunile, doar în Crimeea rușii sunt majoritari, regiunea fiind din 2014 parte a Federației Ruse, după anexare. În cinci regiuni, rușii au o pondere mult peste media națională: Donețk, Luhansk, Harkov, Zaporojia și Odesa. Cu siguranță rușii sunt majoritari în teritoriile ocupate din est, însă nu sunt informații clare. La capitolul limbă maternă, datele din 2001 indică ucraineana, pentru 67,5% din populație și rusa, pentru 29,6%. Ucraineana este singura limbă oficială pe teritoriile controlate de Kiev.

Regiuni precum Lvov, Ternopil, Kiev, Volîn și Ivano-Frankivsk sunt puternic pro-europene, în timp ce zone precum Crimeea, Donețk, Luhansk, Harkov și Zaporojia sunt mai apropiate de Rusia, atât politic, cât și economic. Explicația diferențelor lingvistice și politice ține de momentul când diversele teritorii au fost ocupate de ruși. Zone precum Liov/Lvov au fost secole bune sub poloni și au intrat abia după 1945 în

componența URSS, în timp ce în Donbas rușii erau prezenți cu peste 200 de ani în urmă și rusificarea s-a făcut intens.

Începute din anul 1990, reșezările geopolitice și geostrategice din estul Europei încă nu s-au încheiat, deoarece Federația Rusă, după destrămarea comunismului și prăbușirea fostei Uniuni Sovietice, nu a renunțat la pretențiile sale hegemonice din spațiul Comunității Statelor Independente, iar lumea europeană occidentală încă nu a oferit tot sprințul politic, social, economic și militar în dezvoltarea democratică a țărilor din această parte a Europei, chiar dacă din punct de vedere formal unele țări sunt membre ale NATO și ale Uniunii Europene.

Cu excepția Rusiei, Ucraina este cea mai vastă țară din Europa ca teritoriu și una dintre cele mai populate. Din rațiunile poziției sale geografice, ea este socotită un „stat tampon” între confruntările politice, culturale, religioase și lingvistice, între lumea europeană occidentală și partea răsăriteană a Europei. În ciuda vechimii sale istorice, frontierele sale de stat au fost stabilizate abia la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial.

Fragmentarea politică a divizat Ucraina în două părți, de est și de vest, fiecare regiune încercând, mai mult sau mai puțin, să-și aleagă propria cale pentru supraviețuirea economică. De asemenea, Kievul este preocupat și de încercarea Rusiei de a-și menține influența în CSI și asupra fostelor state socialiste, din acest punct de vedere Ucraina având o poziție strategică specială, deoarece reprezintă „cap de pod” și „tampon” între spațiul euroasiatic și lumea occidentală.

Partea de vest a țării, reprezentată de naționaliștii ucraineni, optează pentru independență deplină față de Moscova, orientare spre Occident și integrare în structurile euroatlantice, în timp ce rusofonii din est și din sud (în special din Peninsula Crimeea și Bazinul Donețk) doresc dezvoltarea unor relații de cooperare strânse cu Federația Rusă și integrarea Ucrainei în structurile economice, politice și de securitate ale Uniunii Vamale Euroasiatice conduse de Kremlin.

Politica lui Gorbaciov de soluție deliberată a URSS de după întâlnirea de la Reykjavík cu Reagan, din 1988, a avut ca efect o recrudescență a

naționalismului etnic al ucrainenilor, care și-au proclamat independența pe 24 august 1991 (confirmată la un referendum, ținut pe 1 decembrie 1991), ca urmare a puciului militar de la Moscova, folosindu-se de situația de paralizie a guvernului central sovietic. Independența de stat a Ucrainei a fost proclamată și, ulterior, recunoscută în granițele Marii Ucraine a lui Stalin-Hrușciiov, cu 20% etnici ruși trăind într-o zonă destul de compactă în estul țării și formând o majoritate relativă în populația Crimeei.

Anii care au urmat au adus ireversibil falia cu Rusia vecină...

(Surse: www.britannica.com, www.dw.com, www.hotnews.ro, www.alternatehistory.com, www.bbc.co.uk/history, www.history.com)

Cazacii, între Rusia Mică și Rusia Mare

Malaia Rossia, Rusia Mică ori Malorusia a fost numele dat unei părți a teritoriului Ucrainei zilelor noastre până la sfârșitul secolului al XIX-lea. Denumiri derivate din numele regiunii precum „maloruși (ă)” erau aplicate populației, limbii și culturii locuitorilor regiunii. După dezintegrarea Imperiului Rus, odată cu unirea tuturor teritoriilor locuite de ucraineni într-o singură unitate administrativă, denumirea „Malaia Rossia” a ieșit din uz, „fiind folosită doar într-un sens peiorativ, pentru denumirea acelor ucraineni care și-au pierdut conștiința națională”. Termenul mai este folosit de monarhiștii și naționaliștii ruși, care consideră că Ucraina și ucrainenii sunt parte integrantă a Rusiei și a poporului rus. Dat fiind faptul că Ucraina și poporul ei au trecut printr-un lung proces de edificare a națiunii, numele de „Rusia Mică” nu poate fi considerat, nici măcar în context istoric, un echivalent al „Ucrainei”. Malaia Rossia, Rusia Mică ori Malorusia au devenit niște denumiri învechite, iar folosirea lor în zilele noastre „este considerată ofensatoare de către ucraineni, deoarece este folosită pentru a nega existența unei identități naționale separate”.

Denumirea de inspirație evident rusească – „Rusia Mică” – este o adaptare a unui termen grecesc folosit în Evul Mediu. Bizantinii foloseau pentru denumirea teritoriilor locuite de slavii estici termenii „Makra Rosia” – Rusia Mare și, respectiv, „Mikra Rosia” – Rusia Mică. Termenul „mic” este folosit, în acest caz, cu același sens folosit pentru Asia Minor ori Malopolska (Polonia Mică), adică „apropiat”. În conceputul geopolitic elen, prin „mic” se înțelege centrul teritoriului, iar prin „mare” sunt denumite teritoriile colonizate mai târziu. Rusia Kieveană a fost primul stat puternic din Europa Răsăriteană, cel care poate fi considerat leagănul

statelor naționale de mai târziu: Ucraina, Belarus și Rusia. De vreme ce capitala Rusiei Kievene a fost Kievul, teritoriile înconjurătoare au primit numele de „Rusia Mică“. Termenul „Malorusia” a fost introdus, în Rusia, prin secolul al XVII-lea.

Prima atestare scrisă a folosirii termenului „Rusia Mică” este atribuită lui Boleslav Iuri al II-lea al Galiției. Într-o scrisoare din 1335 adresată lui Dietrich von Altenburg, Marele Maestru al Ordinului Teutonic, el se semna: „Dux totius Rusiæ Minoris“. Aceeași denumire a fost folosită de Patriarhul Callistus al Constantinopolului, în 1361, când a creat două mitropolii: una a Rusiei Mari și alta a Rusiei Mici. Suveranul Cazimir al III-lea al Poloniei era numit „Rege al Lehie și al Rusiei Mici“. Istoricul ucrainean Mihailo Grușevski susține că „Rusia Mică” a fost numele folosit pentru Cnezatul Galiției-Volînia, nume care a încetat să mai fie folosit după dezintegrarea acestei formațiuni statale. Clericii ortodocși din cadrul Rzeczpospolita Obojga Narodów („Uniunea celor Două Națiuni”) foloseau termenul „Rusia Mică” pentru desemnarea teritoriilor locuite de majoritatea ortodoxă din ținuturile răsăritene ale statului. Termenul a fost extins la un moment dat la toate teritoriile rutene ale Uniunii statale polono-lituaniene. Scriitorul Ioan Vișenski vorbea de ortodocșii din regiune numindu-i „creștini ai Rusiei Mici, frații ai Lvovului și Vilnei”, iar arhimandritul Mănăstirii Pecerska din Kiev, Kopistenski, numea aceeași regiune „Rusia Mică, adică Kievul și Lituania“.

Termenul „Rusia Mică” a fost folosit, începând cu secolul al XVII-lea, de Țaratul Rusiei în legătură cu Hatmanatul Căzăcesc din Ucraina de pe malul stâng al Niprului, după căderea acesteia din urmă sub dominația rusă, ca urmare a semnării Tratatului de la Pereiaslav (1654). Începând din aceste timpuri, titlul oficial al țărilor ruși a fost „Suveran al Întregii Rusii: Mare, Mică și Albă“. Termenul „Rusia Mică” a fost folosit și de hatmanii cazacilor ucraineni Bogdan Hmelnițki și Ivan Sirko. Alt arhimandrit al Mănăstirii Pecerska din Kiev, Inokentii Ghizel, considera că „poporul rus este format din trei ramuri: rușii mari, rușii mici și rușii albi, aflate toate sub autoritatea îndreptățită a țărilor moscoviți“.

Cronicarii ucraineni au folosit, de asemenea, termenul „Rusia Mică” în scrierile lor, ca, de exemplu, Samiilo Veliciko, ieromonahul Leontii Bobolinski și arhimandritul Ioaniki Goliatovski.

În timp, contextul istoric a modificat și percepția asupra acestui termen. „Rusia Mică” a fost o denumire aplicată Ucrainei Occidentale, după ocuparea acesteia de către Rusia la sfârșitul secolului al XVIII-lea, odată cu împărțirile statului polono-lituanian între vecinii săi mai puternici (Imperiul Rus, Imperiul Habsburgic și Prusia). În secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, în această regiune a fost înființată gubernia Malorusia, care a existat mai multe zeci de ani, până când a fost împărțită în mai multe regiuni mai mici, cu ocazia unor reforme administrative. Până spre sfârșitul secolului al XIX-lea, cea mai mare parte a teritoriului Ucrainei controlat de Imperiul Rus a fost numită „Rusia Mică”. De asemenea, populația ucraineană și limba vorbită de ea a fost numită „malorusă”, atât de către oamenii de știință, cât și de artiști sau funcționari ai statului. Marele poet ucrainean Taras Șevcenko a preferat să folosească termenul „Rusia Mică” în locul „Ucrainei” în jurnalul său (1857-1858). Istoricii ucrainofili Mihailo Maximovici, Nikolai Kostomarov sau Volodimir Antonovici au recunoscut că, de-al lungul războaielor ruso-poloneze, termenul „Ukraina” a avut doar pentru ambele puteri înțelesul geografic de „ținut de frontieră”, în vreme ce „Rusia Mică” („Malorusia”) a fost numele dat acestei regiuni locuite de slavi. Kostomarov folosește în lucrarea sa, *Două naționalități ruse*, termenii „Rusia Sudică” și „Rusia Mică” cu același înțeles. Mihailo Drahomanov și-a intitulat lucrarea sa istorică fundamentală: *Rusia Mică în literatura sa* (1867-1870). În primul (și singurul) recensământ al populației din Imperiul Rus, din 1897, a fost folosit termenul „limba malorusă” pentru desemnarea limbii ucrainene.

Termenul „Rusia Mică” (ale cărui origini pot fi găsite în Evul Mediu) a fost folosit, la început, ca termen geografic pentru desemnarea unui teritoriu de frontieră. De pe la mijlocul secolului al XVII-lea, numele „Ukraina”, așa cum îl știm astăzi, a fost folosit sporadic pentru desemnarea Rusiei Mici. Începând, însă, cu secolul al XIX-lea, prin efortul susținut